

PER A UNA LECTURA DE SALVAT-PAPASSEIT

Mort a trenta anys, Joan Salvat-Papasseit (1894-1924) no tingué temps de pensar en res semblant a una edició de les seves obres completes. El seu primer llibre, *Humo de fàbrica*, en castellà, és un recull d'articles que es publicà en volum l'any 1918; de l'any següent és el seu primer llibre de versos en català i n'escriví cinc més, el darrer dels quals aparegué pòstum. Deixà algun poema inèdit i una mostra considerable d'escrits en prosa, en català, que van de l'article de tema social o polític i d'inquietud estètica o de crítica fins a unes provatures, força reeixides, de narrativa.

La seva poesia no fou aplegada en volum fins a 1962.¹ La literatura catalana havia adoptat aleshores maneres realistes com a mètode de resistència, i la publicació d'aquest llibre proporcionava, d'una banda, un model important de poeta realista i, d'altra banda, venia a cridar l'atenció sobre el fet que, un poeta d'aquella categoria, no havia pogut ésser publicat i posat a l'abast del públic per culpa de les circumstàncies —franca hostilitat, persecució, etc.— imposades per la dictadura franquista. No era aleshores el moment d'insistir en un fet segurament més important, de cara a la valoració històrica de la poesia de Salvat: que la dictadura en qüestió s'havia institucionalitzat a Espanya, com a conseqüència del resultat de la guerra civil del 36-39, uns quinze anys després de la mort del poeta, i que, durant aquell període, del 24 al 39, quan el llibre català no tenia traves i que deu correspondre a un dels de major producció editorial, tampoc ningú no havia girat els ulls envers l'obra de Salvat. La dada, irrefutable, és significativa perquè el període en qüestió no és difícil de veure que coincideix amb el triomf i la consolidació dels ideals i dels programes noucentistes.

Els noucentistes tampoc no es preocuparen, cosa més explicable, de l'obra en prosa de Salvat. Fins quinze anys després de l'edició conjunta dels seus poemaris no va aparèixer un volum on s'aplegava tota la seva prosa catalana;² dos anys després comptàvem també amb una nova edició d'*Humo de fàbrica*.³

Els seus articles i els seus poemes, tota la seva obra, parteixen de la seva sinceritat —la sinceritat és per a ell alhora un punt de partença i una justificació, i el lector la sent, d'alguna manera, gairebé sempre—, i troben un mòbil en les ganes de canviar el món, de fer-lo millor. Aquestes ganes no són ni un programa ni un afany revolucionari, per exemple; no passen de ganes, simplement, i, encara, amb el pas dels anys i quan Salvat se sent amb la vida una

mica assegurada —era d'extracció proletària i mai no va deixar de ser pobre, de fet—, la veritat és que, gradualment, les ganes en qüestió semblen diluir-se. La sinceritat, radicalment, fou el seu únic programa: que els poetes hagin de ser «altius, valents, heroics» potser pot voler dir que han d'agafar la paraula com una arma; però, en el fons, l'altivesa ve del valor d'haver dit la veritat, cosa que converteix el poeta en un heroi, i això perquè, «sobretot» els poetes han d'ésser «sincers».⁴

Ser sincer no ens ha de semblar forçosament un mèrit literari, a hores d'ara. Però ho fou, per herència romàntica; una herència sensible en l'obra de Maragall, per exemple. La influència de Maragall en Salvat-Papasseit ha estat assenyalada i és un guany crític consolidat: no cal insistir-hi.⁵ Implica, però, un munt de coses que cal tenir presents. Salvat es prenia l'escriptura molt seriosament: de primer, segurament, perquè el satisfesia més que res; ell era un home sense estudis, que havia conegut l'atur i la misèria, que havia fet moltes feines, però que no havia deixat de llegir, d'enraonar, de pensar, de somiar. I, d'això, n'estava orgullós, fins massa per a reconèixer-ne les falles: en conseqüència, blasrava les institucions i explicava amb una certa agressivitat les dubtoses excel·lències d'haver de llegir Goethe caminant pel carrer.⁶ Per això l'enorgullia que *ell* fos un escriptor. I per això no deixava d'insistir que no tota la culpa la tenia el govern, la mena concreta de societat contemporània, etc., sinó que atribuïa una gran part de culpa de l'estat moral de la societat a una joventut que no reaccionava, que es deixava comprar per un *empleo*. Inconscientment o no tant, aquest punt de vista el justificava i el destacava, a *ell*:

Els que escrivim això no ens veiem prou capaços de poguer capgirar aquest podrimener, *però estem disposats a que no se'ns confongui*. No tots els lluitadors, posats a obrir les mans, podrien ensenyar-les tan netes d'ambicions i vilipendis.⁷

Ell tenia les mans netes i era sincer. Tenir les mans netes vol dir no haver-se embrutat la boca dient mentides —que poden fer guanyar un bon lloc, passar davant d'un altre, etc. I, en un treballador, fer bé la feina, respectar la pròpia dignitat i la dels companys... Ens han arribat testimonis que Salvat era un bon treballador, però, de fet, l'home que va escriure «L'ofici que més m'agrada» és evident que veia el treball com una festa: com el veuen

els infants. Un nen de la seva escala, segons Salvat, volia ser capità de vaixell i la seva mare li retreia que li feia por l'aigua; va posar el cap sota l'aixeta i va estar demostrat el contrari: ja podia ser capità d'un navili. A les cases que aixequen els paletes de Salvat no hi ha arquitectes ni mestres d'obres, només paletes, una mena de màgics que «el mateix fan un porxo com una xemeneia».⁸ Salvat sabia, evidentment, que no tot era bufar i fer ampolles, que hi havia vagues i vagues que es perdien,⁹ que no tothom tenia feina. Un matí de maig,¹⁰ molt d'hora, Salvat s'aixecà i sortí a buscar feina: hi havia un anunci al diari, però era una cosa incerta i mal pagada. Vingué el desànim, el sentiment de l'explotació:

Me repugna esta vida en que unos hombres con tanta impunidad y mayor crueldad explotan a otros hombres.

Però el burgès, un herbolari, vivia al peu de la muntanya i Salvat s'hi enfilà. Mentre va pujant, un moviment alternatiu es reparteix el seu esperit: la muntanya el va encisant, distraient, reconciliant amb la vida («*tiene tanta belleza, tienes tanta honradez...*»), i el record de l'explotador li encén les sangs. Fins que, finalment, la muntanya (la mar vista al fons, l'herba, les papallones i els ocells...) el guanya i «*ahora ya no maldigo al herborista, aunque sea un canalla. Y me dejo abrasar bajo el fuego del sol*».

Com en Maragall, el món està ben fet, i la culpa és dels homes. Està ben fet perquè hi ha la muntanya, i la ginesta, i els ocells, malgrat la mala fe i l'ambició dels homes; però està ben fet, sobre tot, perquè a més hi ha dones. Pocs poetes hi deu haver hagut que, com Salvat, sàpiguen dir tan definitivament allò més quotidià: ell veia poesia, i la deïa, en les coses de cada dia. La major part de la gent confon les coses habituals amb la rutina, amb la manca d'interès. Salvat hi veia de tot, i el port s'illumina impensadament en els seus poemes com el tramvia pot ser el lloc de la sorpresa o del misteri; sovint això s'esdevé per obra d'una dona. A Salvat, per exemple, li agradava la roba estesa, com banderes, de molts colors. Una dona estenent roba al terrat era un fet ben quotidià; però Salvat sabé veure'l així:

Estenies la roba al terrat
i el teu braç tan rodó regalava;
als teus peus s'eixamplava el regal,
cada perla als rajols s'estirava.

I també del teu coll al teu pit
la frescor en l'afany t'ajudava:

si et tocava una mica de sol,
t'hi delies i t'eixamoraves.¹¹

Les gotes de la roba mullada regalimen pels braços de la dona, rodons: en caure a terra, als rajols del terrat, són perles; és ella que transforma les humils gotes d'aigua, i el poeta la mira enfeïnada i els seus ulls, resseguint l'aigua, s'aturen un moment en el pit d'ella. Com s'havien aturat un altre dia en les cames

(Que les cames se't veuen
i la mitja és ben fina;
i tot el tram ets tu.)

de la noia que llegia al tramvia.¹²

Salvat no era una persona benestant ni era un conformista o un panxacontent. El món era ben fet, però. No era ni una persona de bona salut. Es va passar la vida lluitant contra la tuberculosi que el va matar tan jove. Per a viure necessitava creure que la salut era el normal i la malaltia una cosa accidental, un malson inevitable que passaria. Igualment, el món era ben fet i les injustícies i els desastres una malaltia passatgera, que calia vèncer. Si més no, individualment. Per això també els valors individuals són exalçats per Salvat i per això la lluita, la idea d'afany i de combat a ultrança per aconseguir quelcom és privilegiada pel poeta. Cal esforçar-se i lluitar, repetia, i encara aclaria que la seva lluita no volia dir guerra —era una guerra metafòrica, com la guerra d'amor, i metafòriques eren les espases i qualsevol arma.

Dos poemes de *La gesta dels estels* relacionen d'una manera indeslligable aquesta guerra metafòrica i l'amar («la guerra i l'amar: / la sal de la terra».¹³ De la manera com aquesta bellesa del món culmina en la presència pertot, en ell, de la dona, del fet d'amar —una dona es roba com qui roba fruita, per a Salvat—, tampoc la salut no venceria, sense el fet d'amar. El pobre malalt confonia vitalitat i certesa de viure: si hi havia una dona es trobava sa, fort i curat. Potser per això s'enamorà quan més malalt estava. I és així com la dona ocupa un lloc central, en la poesia i en la vida de Salvat. Perquè aquí també calia arribar: Proust tenia raó contra Sainte-Beuve i cal no confondre el jo històric amb el jo del

poema; d'acord, però en l'obra d'un poeta que confonia la poesia amb l'heroisme que resulta d'ésser un hom altiu i dir sempre la veritat, que no concebia la poesia si no era sincera, vida i poesia no són tan tranquil·lament separables. Fou Pla qui va dir que, afortunadament, els versos de Salvat eren millors que els seus textos diguem-ne teòrics.¹⁴ Salvat s'equivocava quan deia que el poeta havia de ser sincer —s'equivocava des del punt de vista de la literatura; des del punt de vista moral, que era el seu, no seré jo qui jutgi si s'equivocava o no—, però Salvat tenia dret a ser sincer i a dir-nos que ell no concebia la poesia si no era sincera. Hereu de Maragall, Salvat és, en això, un darrer romàntic.

Però aquest darrer romàntic es firmava, l'any 20, i es volia, «Poetavanguardistacatalà»;¹⁵ el catalanisme de Salvat era sincer i degué arribar a ésser exacerbat, integral: molts dels poemes de *Les conspiracions* són contra Castella, i ell va voler veure en Catalunya una desitjada excepció a la degeneració moral —i, en conseqüència, de tota mena— imperant, segons ell, a Espanya. Per això, per a ésser ell poeta, calia que ho fos català i, naturalment, en català. Però, l'avantguardisme, a sant de què?

Salvat no tenia, hem quedat, una formació acadèmica, coherent. Havia llegit molt i d'una manera anàrquica, desordenada; literàriament, és possible que la seva formació fos aproximadament càdica i més aviat deplorable —d'altra banda, no devia llegir sinó francès, a part de català i castellà. Però fins i tot d'això, en feia una bandera: les seves opinions sobre Dante són un full per a les escombraries, però ell el branda com si fos una proclama. En nom de què? «La Publicidad» havia engegat una enquesta sobre l'erecció d'un monument a Montjuïc al poeta toscà, i Salvat, a més de definir la *Commedia* «escenari de tortures catòliques» i quedar-se tan ample, informà els lectors d'aquell diari que «entre els noms més brillants en les literatures d'avui, hi ha els dadaïstes», i que aquesta gent, «inventors de diversos sistemes per a fer bullir tota mena de llegums, especialment mongetes, ... són enemics personals del Dante».¹⁶ La dèria de voler estar al dia, de ser prou modern, és sovint excusa per a la ignorància del passat (Salvat no s'està de dir que concedeix «a l'autor d'*El convit* i de *La Vida Nova* el lloc que li senyalen en la literatura mundial «del passat»). Salvat era d'extracció proletària, orfe des de petit; era també un home amb ganes d'aprendre, de saber; però, com tants d'altres homes de la seva classe, Salvat no passà d'autodidacte —amb més voluntat i més intelligència que molts d'altres, però amb les mateixes limi-

tacions que gairebé tots ells. Se n'enorgullia, he dit abans, i és lògic, però aquest orgull era una limitació; la major part de les vegades procurava de dissimular-la però també algun cop es trobava exhibint-la enmig del carrer i content de fer-ho. I n'estava content perquè la seva exhibició li semblava iconoclasta, d'allò més moderna i escaient.

L'avantguardisme de Salvat vol dir ganes d'estar al dia, d'exhibir un posat modern, anticonvencional; és també un foc d'artifici que dissimula la manca, la impossibilitat d'acció i la frustració que en resulta. Foix —que és un avantguardista inexplicable, com a tal, sense l'estímul d'una brillant formació literària, sense l'agulló de les seves constants lectures de Lluïl— detectà amb agudesia el no avantguardisme de Salvat: tot plegat, foc d'encenalls.¹⁷ Sí, però Salvat el necessitava: havia de creure's avantguardista, de tornada de tot i en el cim de l'onada de la modernitat. Perquè, si no, què era? Nosaltres podem trobar una resposta a aquesta pregunta (per exemple, un poeta excepcionalment dotat per a copsar la grandesa de les coses més ínfimes, més quotidianes i senzilles), però ell, recelós en el fons de la seva formació i de la seva capacitat, i orgullós alhora del que havia aconseguit, trobava una resposta en la seva ardidesa, en el valor de qui, sense mestres, havia encarat el problema del sentit de la història i de la cultura del seu poble i de la humanitat. I aquesta ardidesa es traduïa no en accions sinó en escriptura, i calia que aquesta escriptura fos valenta, heroica, sincera: moderna, en un mot; que anés a l'avantguarda. Per això Salvat es volia poeta avantguardista, i s'ho deia.

D'altra banda, cal entendre que per a un adolescent de la seva classe l'accés a la cultura era inevitablement un problema social; eren unes inquietuds socials i polítiques les que el movien a saber, a informar-se: la cultura que acumulava havia de retornar a les inquietuds que la feien necessària. Quan va passar de la prosa i dels periòdics d'inquietud social i política a la poesia, Salvat va perdre l'eficàcia que es volia directa dels seus escrits d'*Humo de fàbrica*, per exemple. Curiosament, en el seu primer llibre, els dos poemes més agressius, des del punt de vista social, «Columna vertebral: sageta de foc» i «Plànol»,¹⁸ són els dos poemes més formalment «avantguardistes». En fi, ell fou un home que es volia entre els primers, a l'avantguarda; però sense escola: igual com es deia cristià, però sense Església, o socialista sense partit.

Hi ha una qüestió, central per a una correcta lectura de Salvat, que no és sense relació amb aquesta altra del seu avantguardisme;

ell mateix les va posar correctament en relació quan escrigué:

Jo us invito, poetes, a que sigueu futurs, és a dir, immortals.
A que canteu avui com el dia d'*avui*. Que no mideu els versos, ni els compteu amb els dits.¹⁹

La modernitat de la poesia ha d'ésser solidària d'una mètrica —o, més ben dit, d'una no-mètrica, d'una mètrica no convencional.

Els poemes de Salvat són plens d'incorreccions mètriques; quant a ritme i a efecte poètic, la qüestió és diferent: Salvat, en opinió meua l'encerta la major part de les vegades. Passa, però, que em temo que ni ell mateix hauria sabut respondre a la pregunta sobre les possibles unitats mètriques de la seva poesia. Salvat apuntà, per exemple, dubtes sobre la qualitat del seu castellà —dubtes encertats: tant en castellà com també en català, és un escriptor que es ressent magníficament i ingènua el miratge del vocabulari, i la seva sintaxi és fluixa, rellisca en qüestions com el règim dels verbs, etc. Ara, considerem aquesta prosa,²⁰ que escric arbitràriament en línies:

- (1) Con mi amada he subido la montaña.
- (2) Entre rojas cerezas y entre rosales blancos;
- (3) Entre gualda retama y entre abiertos capullos
- (4) de encarnados claveles. También entre perales;
- (5) y entre albaricoques; entre moras y fresas,
- (6) entre olivares verdes... entre abrazos y besos
- (7) sin lubricida afán, jugando a perseguirnos,
- (8) encaramando siempre la más alta atalaya,
- (9) contra el sol que cegaba nuestra vista,
- (10) nos pegaba la ropa en nuestras carnes,
- (11) nos volvía morena nuestra cara
- (12) en tanto que robábamos para nuestras mejillas
- (13) el granate color de las manzanas,
- (14) de las manzanas frescas igual que nuestras risas,
- (15) igual que nuestros cantos al subir decididos
- (16) para que la ciudad no tuviera el placer
- (17) de privarnos también esta mañana alegre.
- (18) Con mi amada he subido la montaña:
- (19) ¡bien podéis envidiarme, compañeros,
- (20) si tenéis ideal y no tenéis amada
- (21) que en él os acompañe!

Aquesta prosa és d'un interès excepcional; d'una banda, presenta

És possible que això pugui resultar sorprenent o artificios, per part meua. Diré que he observat que moltes altres proses castellanes de Salvat —i no pas «líriques» com aquesta— es presten a una reducció a elements mètrics com la que acabo d'assenyalar. També m'afanyo a dir que no crec que Salvat comptés les síl·labes quan escrivia proses en castellà; sovint tampoc no les comptava quan escrivia versos en català, i la major part dels poemes de Salvat també són reductibles als mateixos elements mètrics. Un poema, per exemple, com l'intitulat «Lindëum»: ²¹

I nò són a fer cua
com altres
a la fleca

—És que no puc marxar
sense que abans no escanyi el llibreter

Aquest poema, malgrat la diguem-ne audàcia tipogràfica, la voluntat de crear sorpresa amb la juxtaposició del desig i del real, de l'imaginat i del vist, i malgrat que sembli d'entrada irreductible a una norma mètrica, és una combinació d'hexasíl·labs —de vegades hemistiquis d'un alexandrí— i de decasíl·labs, una cosa tan fàcil com això, des del punt de vista mètric.

Com que aquestes unitats, amb variacions i amb llibertat de combinacions, les retrobem aquí i allí, tot al llarg de l'obra poètica de Salvat, en els poemes en «vers lliure», i com que, d'altra banda, la major part de poemes que Salvat comptà són en versos decasíl·labs o alexandrins, em penso que podem concloure que el nostre poeta tenia una mena de tirant espontani cap a un element mètric hexasíl·lab. Un cop descobert aquest element mètric recurrent, em penso que té explicació un fet que no deu passar desapercebut a alguns lectors de Salvat: que el seu vers lliure, que sembla rajar sense control, enjogassat, no fa, rítmicament, la impressió de descontrol i la seva fluïdesa sembla pautaada —la pauta és una norma isosíl·labica recurrent, doncs, que no hem de considerar que Salvat busqués: li sortia així. L'exemple de la prosa en castellà pot demostrar que no era quelcom recercat, i, si a la prosa li sortia així, no cal considerar que es trenqués el cap recercant aquest element quan escrivia en vers, dic jo.

De tota manera, inconscientment de vegades i conscientment d'altres, Salvat anà a raure sense massa innovació a una mètrica que no és gens diferenciable —si no és per la novetat visual, tipogràfica— de la de Jacint Verdaguer, poso per cas. Deixo aquí aquest tema, que no tinc cap pretensió d'exhaurir, però m'ha semblat que havia d'apuntar-lo, a partir de les pròpies paraules de Salvat, en relació al tema del seu avantguardisme. Un avantguardisme que ja hem vist quines limitacions tenia i què implicava.

En aquestes condicions, l'obra de Salvat planteja un problema summament interessant: evidentment aquesta obra, com tota la literatura, és valorable en termes de crítica, d'anàlisi i de teoria literària; però evidentment, també, és de cecs no entendre que la valoració històrica de la poesia salvatiana, indeslligable de la de la resta de la seva obra, i encara de la persona del seu autor, és, per això mateix, un afer que té relació amb les opcions morals de Salvat i amb l'estat contemporani de la societat. Això segurament és veritat, sempre, en l'obra de qualsevol autor; però és una veritat que admet graus, i en l'obra de Salvat és una veritat ineludible, amb la qual el lector ha de topar a cada poema.

La poesia de Salvat és l'obra d'un home jove, i ha trobat els seus lectors més entusiastes entre els joves; però és una simplificació absurda, creure que aquesta poesia només és bona per a estudiants lleument anarquitzants i sensibles o per a senyoretes amb ganes potser inconfesades d'ésser robades per un pirata —qui sap si tan metafòric com els de Salvat. És injust subscriure el desdeny dels noucentistes, la malfiança i la inquietud dels lectors acadèmics o massa literaturitzats. Sobre les bases que he intentat fixar i sistematitzar fins aquí cal comprendre sense recels aquesta poesia esplèndidament original i sincera, que té la innocència de la fe i el somriús que resulta de voler creure en la vida i en la bellesa i en la bondat del món.

Tot això, dèiem, converteix Salvat en un darrer romàntic. Primer punt que ha de quedar clar. Però, en Salvat, no hi predomina l'aventura ni hi preval sempre el desig; com no sempre resulta privilegiat l'extraordinari o subratllat el caràcter atzarós de la vida. Sense sortir del seu primer llibre, hi trobem el contrast entre vida quotidiana i ideal d'aventura («Linòleum»), entre desig i realitat («54045»);²² els seus poemes de vegades privilegien l'extraordinari —el cap-i-cua— o subratllen l'atzar —el tinter abocat d'«Interior»²³—, però sempre en la no dubtosa realitat del més quotidià (interior d'una casa, viatge en tramvia o en tren fins a Sitges). El més romàntic, en la poesia de Salvat, és el jo dels seus poemes. Prenguem, per exemple, un dels seus poemes més famosos, «Canto la lluita»;²⁴ ja sabem quelcom d'aquesta lluita: impuls, ganes d'anar endavant, d'amar... L'entrada, vist que el poeta cavalca, dec poder dir que sembla de cavall sicilià:

Cavaller d'un corser
qual crinera és de flames
só jo l'incendiari de mots d'adolescent

El poeta entra cavaller d'un corser àmb crinera de flames: hi ha la imatge del foc, que tot ho crema —i també ho purifica—, que es fa incendi, i els mots del poeta amb l'agressivitat dels mots d'adolescent. El cavall insisteix en la idea de lluita i dóna al poeta una certa figuració una mica anacrònica. Després sabrem que el cavaller va armat, aquí, d'un fuet, i també sabrem per què necessitava el cavall:

Blasmo els déus a ple vol:
l'arraulit bestiari
tem el fuet del meu cant!

El cant és, doncs, un foc, un incendi, que serveix de fuet contra uns déus que constituïxen, sembla, un arraulit bestiar. Bèsties que són déus per als homes: Salvat deu voler dir els vicis, els pecats, la desigualtat social, la mala administració...

És evident que tota aquesta declaració és dominada pel jo i per formes verbals de primera persona —ja presents en el títol. També el jo domina els dos versos finals:

I he maridat la lluna...

(Però no dormo amb Ella si el filisteu governa els meus domenys.)

La lluna té com a mínim dos avantatges, per a aparèixer aquí: és llunyana, inassequible, d'una banda, i de l'altra té nom femení.²⁵ ¿Com es pot tenir ideal —preguntava Salvat al final d'aquella prosa castellana que hem llegit— si no es té amada? Però ni viure amb ideal ni fer l'amor és possible si els domenys del poeta —l'ús d'arcaïsmes o de particularismes en desús és típic de l'esforç de Salvat per «poetitzar» la llengua de cada dia, del carrer— es troben sota el poder d'un filisteu:

I aquells qui no han pujat els trencalls trenta voltes, aquells qui no han saltat altres trenta els més amplis xaragalls —i els qui s'hi fan pujar, dalt de les cimes—, són petits com les coses a les quals donen to. Els tontos i els covards anomenen *prudents* a aquests darrers; l'Arthur Jones, més pulcre, els deia *filisteus*.²⁶

Un altre text parla de la possibilitat d'unes ales que permetin volar «damunt dels filisteus i dels cretins» (i cal recordar l'imperatiu de «Marxa nupcial» que el poeta destacà fins on li ho permeté el tipògraf: «Escopiu a la closca / pelada / dels cretins» —un altre alexandrí camuflat).²⁷

Contra filisteus i cretins, contra bèsties que tothom té per déus, el poeta afirma la seva individualitat, el seu jo irreductible, i l'afirma en virtut del so del cant (incendi, fuet, com serà altres vegades espasa, etc.). Així se sent un cavaller. D'aquí a anar pel món a *desfacer entuertos* només hi ha un pas. I a més Salvat havia llegit Unamuno.

Gloriosas fueran las páginas de nuestras proezas, si verdaderamente hubiésemos sentido el espíritu del Quijote...

*Es una afirmación lo que aquí hacemos. Buenas tiene las obras D. Quijote, sano el cerebro; sólo el haberse en su ruta con bellacos y cobardes —¿no en diríem filisteus i cretins?—, que así les llama muy justamente, fue causa principal de sus descalabros.*²⁸

Tanmateix, a la poesia de Salvat hi ha un tu i hi ha un vosaltres. El tu és regularment femení, i la seva coexistència amb el jo es produeix sense problemes lògics: s'entén fàcilment amb el que hem dit sobre la dona en el món salvatià, i després ens hi deturarem. En el segon cas, però, de vegades l'individualisme poètic —el món és bell vist amb *aquests meus* ulls— és compatible amb una mena de delegació gratuïta en els destinataris del poema («vosaltres», els amics del poeta o simplement, tal com dic, els lectors), cosa que deu poder-se relacionar amb la sovintejada coexistència, en el jo del poeta, d'estats anímics que no semblen conciliables —o que no són normalment conciliables—, com estar al llit, malalt, i estar content.²⁹ Des del llit, en efecte, el poeta enumera un munt de coses que podrà veure demà, si es troba bé i es lleva; l'enumeració és simptomàtica perquè diu la vida de cada dia, la gent que feineja, els carrers de la ciutat i les coses, sense gradació, sense èmfasi, fins a l'aparent conclusió:

Tot això bé m'espera
si m'aixeco
demà.

Però el poema no semblà al poeta que podia acabar-se aquí; calia que es referís a l'altra possibilitat, la de no aixecar-se «mai més», i s'hi referí. Ara, quedarà frustrat el lector que s'esperí una *nekuia* més o menys imaginativa o que cregui arribat el moment de la deprecació dolorosa de la mort. Si no hi ha demà, si no pot aixecar-se mai més, el jo del poeta («heus aquí el que m'espera», diu) queda integrat en uns altres —els amics, o els lectors—, i és a aquests altres («vosaltres») que passarà allò que *m'espera*:

Vosaltres restareu
per veure el bo que és tot:
i la Vida
i la Mort.

La simetria vida/mort, emfasitzada per la simetria visual de les dues línies finals del poema, indica la complementarietat, la conciliació en la diversitat, dels dos opostos en la parla habitual. Però potser el més curiós i revelador és que l'existència de la mort, de la pròpia mort, no qüestiona en absolut la bonesa del món; i que quedin els ulls dels amics o dels lectors per a veure aquesta bonesa, això és quelcom que figura en l'expectativa, en l'esperança del poeta. Mort ell, seguirà havent-hi carrers i gent que treballa, nens que juguen; tot continuarà i tot seguirà igual:

Avui, demà i ahir
s'esfullarà una rosa:
i a la verge més jove li vindrà llet al pit.³⁰

Això és el fonamental, repetit des que el món és món. Salvat va dedicar tres poemes a la nit de sant Joan: hi veia una festa com la reconstruirien els antropòlegs —però la veia vitalment, la sentia—, una diada de la renovació de tot, de la iniciació dels joves en l'amor. Si això és el fonamental, i si això seguirà igual sempre («avui, demà i ahir»), tota la resta són accidents, encara que calgui incloure la pròpia mort entre aquests accidents:

Res no és mesquí,
perquè els dies no passen;
i no arriba la mort ni si l'heu demanada.
I si l'heu demanada us dissimula un clot
perquè per tornar a néixer necessiteu morir.³¹

Fóra inútil, em sembla, veure aquí el ressò de cap doctrina; però té una lògica que li és pròpia, i Salvat volia creure-ho així: ara hi ha la vida, no hi ha la mort, però la mort existeix; no cal fer-ne cabal («no arriba... ni si l'heu demanada»), però la vida comporta la mort: la mort és l'altra cara del joc de la vida; en aquestes condicions, resulta lògic pensar que la vida és l'altra cara del joc de la mort («per tornar a néixer necessiteu morir»). Les grans oposicions irreconciliables queden així integrades en un tot, a la poesia salvatiana. Per exemple, hi ha l'hivern oposat a l'estiu; entre hivern i estiu hi ha la primavera i la tardor: la tardor com a iniciació a l'hivern i la primavera com a iniciació a l'estiu. Sense negar l'oposició fonamental (hivern/estiu), Salvat prescindeix de la tardor —que porta *in nuce* les connotacions negatives de l'hivern— i destaca la

primavera (funció nominal, majúscula) enfront de l'hivern i de l'estiu (funció adjectiva, minúscula):

Primavera d'hivern — Primavera d'estiu,

per a concloure triomfalment:

I tot és Primavera:
i tota fulla verda eternament.³²

Tot comença, doncs, sempre: «avui, demà, ahir», «eternament». I què vol dir, això? Sobretot dues coses: que tot comença perquè hi ha poesia, perquè les coses estan ben fetes, quan el poeta les diu

(Res no és mesquí,
perquè la cançó canta en cada bri de cosa.),³³

i que tot comença quan un home i una dona es troben en l'acte d'amar —la primera vegada que una noia és fecundada, especialment. Això Salvat ho veia gairebé còsmicament, i el seu «eternament» era d'indole més aviat cíclica; la lluna plena, per exemple —i potser convindria recordar les analogies populars entre el cicle de la lluna i el menstrual femení—, ho renova tot:

Quin doll d'aigua a la font
ara que tot és nou perquè la lluna és plena.

I aquesta plenitud de renovació implica una pràctica de l'acte d'amar gairebé còsmica:

i als confins de la terra
tots els enamorats es besen i s'estrenyen,
de l'una a l'altra serra.³⁴

Tothom fa l'amor, arreu. Això assegura que tot continuarà, que res no acabarà, del tot, perquè res no és mesquí i hi ha la poesia i el cant dels poetes. Però res de tot això no fóra així si no fos per la força universal de l'amor, de l'atracció sexual, del bes i de l'abraçada. Si anomenen això eros, la poesia de Salvat és d'impuls eròtic: aquesta és l'arrel de l'erotisme peculiar —primari, si voleu, però net i espontani («Quin doll d'aigua a la font») — de la seva poesia.

L'eros salvatià és la cosa més oposada possible no solament a la visió noucentista de la dona, sinó àdhuc a les maneres, a l'educació noucentista. Els poemes d'amor de la major part dels noucentistes acaben en unes maneres vagament platonitzants que disten prou, almenys de vegades i segons que sembla, de la pràctica real o de les ganes. O això, o incorren en la barroeria i en el tremendisme. Salvat, en canvi, deia l'amor com el devia fer, o com tenia ganes de fer-lo: perquè sí, perquè val la pena i és bell. Això sí que va dir-ho d'una manera contundent i agressiva, Salvat:

Ningú que hagi mamat de llet de mare o de dona, qualque dona que sigui, no pot avergonyir-se de veure unes mamelles formoses i opulents.³⁵

Cal retre als pits en qüestió l'homenatge degut, que consisteix justament a amar la dona a la qual pertanyen; com cap vianant assedegat s'està de beure aigua a la font, cal desvetllar el doll que hi ha en una dona. Amb naturalitat, perquè la força d'eros és invencible i universal. Però no en ella mateixa. Salvat parla de l'acte d'amar sovint en termes de fecundació, té idees diguem-ne originals sobre la virginitat³⁶ i no sembla preocupar-se gaire de la diferència entre concepció i infantament. El seu judici sobre la Mare de Déu expressa nítidament, em sembla, la seva identificació entre concebre i infantar, d'una banda, i com l'acte i el naixement li semblen, solidàriament, una cosa pura, natural, rigorosament inevitable; senzillament, es nega a pensar que pugui haver-hi mèrit en el fet que les coses no hagin anat així:

Perquè jo pugui creure que la mare de Crist tant com fou santa dona fou d'honestes costums, necessito pensar que deixà de ser verge en infantar-lo. No puc imaginar-me-la amagant un pecat on no existeix pecat.³⁷

No hi ha pecat sinó, al contrari, mèrit; i mèrit que és font de grandiositat:

Les mares són el símbol de la grandiositat. ¿Quants fills val una mare? Tants com pugui parir-ne.³⁸

Però allò que importa, en definitiva, és l'impuls original, eros que triomfa «de l'una a l'altra serra» i que, paral·lelament, s'instala

en els seus poemes, des del començ fins a la fi. I l'acatament del poeta a la força positiva d'aquest eros.

Si hom anomena antropocèntric el sistema en el qual l'home és la mida de totes les coses, deu caldre anomenar erotocèntrica la poesia de Salvat, perquè en ella eros és explícitament la mida de totes les coses:

tindrem la mida de totes les coses
només en dir-nos que ens seguim amant.³⁹

Sobre això no hi pot haver dubte: eros és l'impuls de tot, el motor de la vida, de la concepció i del naixement, i la mida de tot. Ara, Salvat no intenta la creació de cap sistema filosòfic ni proposa cap dogma —altra feina tenia!—; diu senzillament allò que sent, com ell ho voldria i com prova de fer-ho: cal besar com qui beu en una font, oferta al vianant, i prendre una dona com qui cull flors o roba fruita. Salvat es va casar, va tenir dues filles; actuà, doncs, com a marit, com a home de casa i com a pare de família. Hi ha, doncs, un contrast, evident, entre allò que va fer i allò que creia. I això no ens hauria de preocupar, si no fos per allò altre de la sinceritat, de dir sempre la veritat, etc. Tanmateix, em temo que Salvat veia l'amor lliure, diguem-ne, i la institució matrimonial com dues cares alternatives, ambdues necessàries, de la manifestació d'una mateixa força invencible, i que no trobava massa contradicció a practicar tan bé com podia l'una i l'altra. Havia escrit:

La monogàmia fóra la més seriosa de les institucions i àdhuc la més moral, si no es casés la dona per a no ésser manada, i l'home no es casés per a poder manar. Així el matrimoni és una convenció de mútua esclavitud.⁴⁰

Aquestes afirmacions condicionals sempre deixen un ampli marge per a les excuses: en un món més bo, sí, el matrimoni podria ésser la institució més tot el que calgui, però som aquí, i aquí el que passa de fet és una altra cosa, i això que realment passa convergeix en foc d'encenalls totes les afirmacions teòriques sobre l'excel·lència de la monogàmia. Potser és simptomàtic que vendre i comprar siguin dos verbs que no es troben en els poemes eròtics de Salvat; el poema «Sense el ressò del dring» és dedicat a sintetitzar en unes imatges prou eloqüents les aspiracions de Salvat a l'amor gratuït i accidental: «i jo li llançaria un llessamí per festa», diu; o sigui, la

flor no és ni un compliment, ni un senyal de gratitud o d'estimació, sinó només «per festa», també una cosa gratuïta, que no és penyora de fidelitat (la possibilitat «per si no ens veïem més» és contemplada, i també que ella «besés a un altre caminant») ni de res més: L'únic que resulta emfasitzat és l'anar del poeta pel món «sense el ressò del dring ni el brill malvat de l'or».⁴¹ L'amor s'ha de collir o robar, però no es compra ni es ven, doncs. I és el cas que hi ha una excepció, però: hi ha un poema, «Venedor d'amor», on sí que trobem tots dos verbs —comprar i vendre—, i és l'únic poema, dedicat «a la meua muller», que sabem segur que es refereix a la seva dona;⁴² és evident que els verbs en qüestió són emprats metafòricament, però també és evident que beure, collir, robar també són emprats metafòricament, i que exclouen els altres: no és qui ha comprat una cosa qui pot robar-la, ni si comprar i robar són verbs usats metafòricament: «l'amor no es pot mercar», proclamà ben explícitament Salvat, i «qui amor barata no estima».⁴³

La concepció de l'amant, de l'home, com un pirata, com un lladre d'amor, s'imposa, així, tot al llarg de la poesia salvatiana. Fins i tot diríeu que Salvat s'hi deixa anar una mica, que aixeca això com una bandera, que ho assumeix com un posat característic. Un cop consolidades, la seva poesia juga amb aquestes imatges com amb tòpics que la identifiquen, que són part fonamental d'ella mateixa. Tot i que Salvat no creia que existís la pornografia i considerava «digna i veritable» «qualsevolga que sigui la manifestació estampada o escrita de l'acte de la carn»,⁴⁴ la veritat és que, això no obstant, la seva imatgeria és neta i púdica. Fins a *La rosa als llavis*, Salvat publicà una sèrie de poemes eròtics molt notables, però llegits seguits semblen molt tallats pel mateix patró, una mena de tic recurrent. El poema «Sota el meu llavi el seu»,⁴⁵ d'aquest llibre, es pot considerar, em sembla, simptomàtic d'un canvi:

Sota el meu llavi el seu, com el foc i la brasa,
la seda dels seus rulls com el pecat més dolç
—i l'espatlla ben nua
ben blanca
L'ombra corba
incitant
de l'esguard:
encara un altre bes
un altre
un altre
—quin perfum de magnòlia el seu pit odorant!

Aquí és descrita la progressió de l'acte d'amar, encara que només sigui fins al pit de l'amada, la imatge del primer vers és molt reveladora d'una passió i, a més, Salvat fa quelcom insòlit en ell, excepcional: anomena «pecat» l'atracció que els rulls de la dona exerceixen sobre ell. Comparem ara aquest poema amb l'intitulat «Quin tebi pler»,⁴⁶ que segueix una mica més enllà en el mateix llibre:

Quin tebi pler l'estimar d'amagat
tothom qui ens veu quan ho veu no ho diria
—però nosaltres ja ens hem dat l'abraç
i més i tot, que l'abraç duu follia.

La seva cambra si em té enamorat!

¿On és l'espieta que l'amor ens priva?

Salvat fa gala aquí d'una tècnica més impressiva, d'una economia major del vocabulari i de la imatge: s'acosta, com en d'altres poemes d'aquest llibre, a un cert to epigramàtic, de vegades una mica críptic. Però si comparem aquest poema amb l'anterior, dèiem, una cosa apareixerà de seguida: si allí hi havia pecat en els rulls de la dona estimada, aquí tot el poema és una glossa d'aquell amor d'amagat que, el primer, Mimnerm exalçà fa tants de segles. El pirata, el lladre d'amor que robava una noia a cada port, la prenia i la deixava i prou, confessa ara que «un ram de noies no em fóra conhort»⁴⁷ i es proclama «presoner»:⁴⁸ es refereix a «l'amor *només* de l'estimada».⁴⁹ Tot això deu ser prou explícit.

I, a més d'explícit, coincideix amb una major gosadia en la descripció de la progressió de l'acte d'amar, i també amb una major seguretat i imaginació metafòrica per part del poeta: les dues parts de «I quan confiats els arbres» són un dels poemes més excepcionals de la poesia catalana del segle i també un poema eròtic que no s'acaba al pit.⁵⁰ Ni el «vas de l'amor» d'aquest poema ni el «glavi» de l'intitulat «La meva amiga com un vaixell blanc»⁵¹ ofereixen problemes d'interpretació: són la vulva i el penis.

Salvat, en la seva passió, anomenà «comunió» l'acte sexual; i expressà per primera vegada d'una manera clara que, per l'amor, la seva noia feia els seus versos («ipsa puella nobis ingenium facit», deia Properci), o, com ell ho deia, «tan fina és Ella que em dicta el vers»,⁵² o, amb paraules d'ella adreçades al poeta:

Reduccions és una publicació trimestral dedicada a la poesia i a tots aquells fenòmens relacionats amb l'activitat poètica. En especial pretén estar atenta a la poesia actual, publicar-ne textos i examinar-ne les tendències. Així mateix vol incorporar al nostre àmbit lingüístic autors i aspectes de l'activitat poètica de l'estranger.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom Cognoms

Adreça Població
se suscriu a Reduccions, revista de poesia, mitjançant el pagament anual de 1.200 ptes. (1.400 ptes. a l'estranger). L'abonament es realitzarà per domiciliació bancària.

Reduccions, c. Nou, 2, Vic, tel. 886 36 68.

BUTLLETA DE DOMICILIACIÓ BANCÀRIA

Nom i cognoms

Sr. Director de

Agència

Senyor,
li agrairé que amb càrrec al meu compte/llibreta n.º
atenguin el rebut que, anualment, els presentarà EDIPOIES, S. A.
per al pagament de la meua subscripció a REDUCCIONS, revista
de poesia

Atentament
(Signatura de l'interessat)

—¿Què més voldràs, si el meu cos que et guardava
ara ja és teu, i elevarà el teu cant?—⁵³

Jo no sóc el biògraf de Salvat-Papasseit, i els seus biògrafs potser han estat massa púdics. No ho sé. Potser Salvat imaginà aquest amor que canvià en forma notable el to de la seva poesia eròtica: «Novella» és un poema impensable abans, jo diria.⁵⁴ Potser Salvat l'imaginà o potser Salvat el visqué.⁵⁵ Tal vegada la solució sigui pensar que l'imaginà amb tanta força, amb tanta fe, perquè necessitava viure'l —i aleshores ja és igual si el visqué o no. Però l'èmfasi insòlit en l'amor d'amagat i aquella referència al «pecat més dolç» m'inclinen a conjecturar un amor al marge del matrimoni, intens, en els darrers anys de la vida de Salvat. La darrera manera que trobà aquell home malalt d'aferrar-se a la vida, a la salut; i la dona que fou objecte d'aquell amor canvià, com ell deixà dit, el to de la seva poesia eròtica.

No és una qüestió, finalment, ni d'amor lliure ni d'amor matrimonial. La realitat del matrimoni s'imposa i Salvat devia haver volgut ser un bon marit, com sembla que intentà ser un bon pare; per això mateix, la història que ell contà objectivament d'un seu amor com un esclat que el feu renunciar a una noia distinta en cada port és la història d'un adulteri. Va arribar a escriure que si ella li fallava («si d'un amor sofrís el desengany») tot tornaria a ser com abans («lligar l'atzar de la mar a ma vida / i anar tan lluny que no pogués tornar», i, en conseqüència, aleshores, «fer pagar les més belles estrenes / de les donzelles sota el meu capçal»).

El pirata sembla que es rendí davant l'adúlter, doncs. Però el marit ja s'havia rendit, d'alguna manera. Eros, al capdavant, era sentit per Salvat d'una manera massa vital, com una força cosmogònica, com una font constant, inexhaurible, de renovació de tot; d'una manera massa panteista: no podia estar, sense conflictes, en una sola dona. Però Salvat assumí el caràcter conflictiu de la seva concepció d'eros. Berenar a les roques és una cosa que, per exemple els dissabtes a la tarda, els treballadors feien en família, a Barcelona: Salvat podia haver-la fet amb la seva família, i escriví un poema intitulat així, «El berenar a les roques»;⁵⁷ però aquest poema és l'evasió del poeta: són els seus ulls que fantasiegen amb un vaixell sorprès a la ratlla de l'horitzó, i apareixen les «noies de tots els ports». La realitat és impensable, per a Salvat, poeta realista, sense l'evasió d'aquesta realitat. El món és bell i ben fet també perquè podem deixar de mirar-lo com és, en definitiva; perquè és possible

l'esforç, que Salvat no escatimà, de veure'l d'una altra manera. El port fou, sens dubte, el motor de la imaginació de Salvat, en aquest sentit. Ell, un home de terra, que segurament no tingué mai prou diners per a viatjar, i que només arribà a París, d'on tornà encisat —allò de la modernitat!— pel metro,⁵⁸ era fill d'un home que morí tràgicament, treballador en un vaixell, embarcat: els camins de la mar li excitaven una imaginació recurrent, potser fins monòtona però que li era necessària com l'aire que respirava. Eros, amb aventures occidentals o sense, havia anat embarcat en la imaginació que recorria aquests camins de la mar, fins que «Déu li manava que es lligués la bena», i aleshores «passava jo»; el desenllaç és previsible: «i ara es venjava fent que fossis meva».⁵⁹ El marit, pirata a estones de lleure imaginatiu, es declarava «presoner»: la fraseologia eròtica recurrent fins aleshores en els seus poemes es revelava insuficient, o parcialment inadequada: Salvat la renovà i la canvià, dins la presó d'amor on se sentia. Quedaren enrera el marit i el pirata i el lladre.

Salvat fou, doncs, un darrer romàntic que arborà la bandera de la sinceritat poètica i la de la modernitat a ultrança; amb trens, avions, tramvies i metros, la seva poesia és presidida per les formes verbals i pronominals de primera persona del singular, però aquesta poesia no col·loca l'individu, ni el jo, en un primeríssim terme absolut sinó que ret culte a les diverses manifestacions del quotidià, a la realitat, que aferma com a matèria poètica mitjançant una mena de vitalisme que, si parteix de la persona del poeta, troba el seu motor i el seu impuls en el caràcter de força cosmogònica i de renovació atorgat a l'eros; erotocèntrica, la seva visió del món mena a una exaltació de la dona com a objecte de l'eros i com a garantia de la continuació de la vida.

Obviament, doncs, Salvat és un poeta realista. Jo encara diria que ell és el poeta català que ha engrapat més eficaçment el curs quotidià dels dies, la tranquil·litzant normalitat de les botigues i dels mercats, de la gent de tants oficis, tot això, i ho ha consolidat en un discurs poètic que ha de superar el pas del temps mal que només sigui com a testimoni melangiós d'uns ulls enamorats del que veien i d'unes orelles sempre sorpreses pel que sentien. I és que Salvat no veu la realitat com és, sinó com li sembla que és: com ell vol que sigui; ara, no cerca la meravella en la deformació ni en la superació del real; la meravella, si no m'erro, prové d'unes vibracions emanades de la realitat mateixa: són impressions, imatges que poden capdellar-se amb d'altres, associacions impensades; com era aquesta:

Quin vent que fa,
quina pluja més fina!
—El tram llampega.⁶⁰

Cal «vibrar», com l'autor d'aquell llibre, *La batalla*, que prologà Salvat, per tenir una ploma «tallant i verídica, talment una ferida oberta amb una espasa».⁶¹ L'espasa és l'arma de l'heroi i el poeta ha d'ésser un heroi, segons Salvat. Ferir la realitat amb l'espasa és el gest —naturalment metafòric— que acredita el poeta i d'on neix el poema —i, així, no és el llamp qui llampega, encara que bufi el vent i plogui, sinó el tramvia.

Alguns poemes de Salvat palesen una transformació de la realitat —no són majoria, certament, però n'hi ha algun. Ara, el més simptomàtic d'aquests poemes —i un esplèndid poema, em sembla— s'intitula «Nocturn»⁶² i explica la transformació de les coses a la nit. La identificació lluna/coixí suggereix que la nit és la porta dels somnis, l'accés al llunyà i inassolible; però res d'això no és dit: el poema conta una observació del poeta en una nit de lluna brillant que juga amb les ombres entre fanal i fanal per acabar suggerint la identificació abans dita; si el poeta diu, sobre la lluna, «demà en menjaré llesques / amb la nata ensucrada» és perquè abans ha contat que

la lluna s'ha estimbat
per la porta del gat
del forn de pa de casa.

No hi ha mai una transgressió de la realitat, una anul·lació de la normalitat. Salvat només es pren el dret de mirar-la com un infant —reflexivament, gairebé sempre, però com un infant:

Tingueu, com cal, impuls. I tingueu reflexió. No massa reflexió ni massa impuls: que essent un bon xic infants, no féssiu el pecat d'arribar a semblar-ho.⁶³

La poesia de Salvat és feta de coses reals però literalment solcada d'estrelles; com és feta de ciutat i de camp però somia el mar: de dalt de la muntanya estant, els seus ulls troben el mar; si passeja pel port o per la platja, la seva imaginació juga amb els vaixells que veu allunyar-se. Hi ha moltes estrelles a la poesia de Salvat, però potser en sigui arquetípica la dels màgics d'Orient, l'estrella

dels somnis d'infant, l'única sota l'aixopluc de la qual dedica el poeta bons auguris a uns poblets castellans:

Senyors, deixeu a aquestes terres
la comprensió i l'amor que els cal.⁶⁴

I no sols estrelles o estels. Moltes altres coses, també reals, foraden la realitat per a revalorar-la, per a fer-la poètica; com hi ha vaixells que van «a cacera d'estels», hi ha també òlibes i bruixes, hi ha la superstició i l'atzar, tot allò inexplicable que forma també part de la realitat. Però sempre, ara i adés, tot al llarg d'aquesta poesia, hi ha treballadors i gent que feineja, paisatges urbans amb nens que juguen, noies de debò que roben els ulls del poeta; també masies i horts, l'encís de la muntanya tan assequible —les excursions a les muntanyes pròximes a Barcelona, per passar-hi el dia, eren esbargiment comú dels treballadors, fins en una època no gaire llunyana.

És difícil de dir si Salvat hauria assolit una coherència intel·lectual i ideològica, en definitiva. Segurament no, atesos els seus orígens, la seva formació i la manera com es guanyava la vida —gràcies, de fet, a la protecció o al mecenatge d'un particular. Però, al capdavant, això no deixa d'ésser una qüestió impertinent. No és necessari que una determinada coherència intel·lectual i ideològica fonamenti una coherència poètica, que és d'una altra mena —o pot ser-ho. I en Salvat sí que hi ha una coherència poètica; per a ell hi ha poesia que no és necessari que sigui lletra escrita, com hi pot haver un poeta que no escrigui. La poesia és per a Salvat una actitud vital, ètica, que rau en la sinceritat i en l'ardiment, en la fe. Des d'un punt de vista estrictament «tècnic» aquestes opinions de Salvat no tenen cap pes ni cap consistència, naturalment. Però potser sempre hi haurà gent que pensi que hi pot haver poesia en les coses perquè el món està ben fet, malgrat els homes. Salvat és per a nosaltres el testimoni més pròxim —el més modern, com ell volia, ingenu i pretensions— d'una manera de veure el món que xoca amb el desencís generalitzat, amb la lucidesa que sovint es tradueix en un amagar el cap sota l'ala.

Les bases per a una lectura de Salvat que pugui reconstruir, avui, aquesta coherència poètica de la seva obra, espero que aquest paper pugui ajudar a fomentar-les malgrat les seves evidents limitacions i el seu caràcter volgudament parcial. Hi ha quelcom que encara encisa gent, en l'obra de Salvat, i els en pot allunyar alhora,

i això és la fidelitat amb què la seva escriptura —tan incoherent, de vegades, des d'altres punts de vista— sabé reproduir el seu gest d'autenticitat i d'infantilisme reflexiu. Des del punt de vista de la seva poesia, no hi ha res de tràgic en la mort de Salvat: el que ens queda és prou, i és inútil turmentar-nos pensant què hauria escrit després. Cosa distinta és que, des d'una època de literatura tecnificada i de poesia de la poesia, siguem encara capaços d'obrir la finestra al vent de fora que ve a ennovar-nos d'un quotidià modern que, de fet, encara és el nostre. És segur que ni aquest paper ni cap altre no convenceran ningú que no vegi cap raó per a obrir cap finestra. És a dir, hi haurà qui seguirà dient que Salvat va morir massa jove —un fet cert, sense relació, tanmateix, amb l'obra que deixà escrita. Però aquesta qüestió ultrapassa els límits que m'he imposat en la fixació d'aquestes bases per a una lectura de Joan Salvat-Papasseit.

CARLES MIRALLES

1. J. Salvat-Papasseit, *Poesies*, primera edició completa, amb un esbós biogràfic degut a T. Garcés i la «Introducció a la poesia de Salvat» de J. Fuster, Ariel, Barcelona 1963. (Abreujat: *Poesies*.) La segona edició fou publicada (Barcelona 1978) per Ariel com a número 2 de la seva col·lecció Clàssics Catalans a cura de J. Molas, que n'era el prologuista. (Abreujat: *Poesies*².) Aquesta edició conté un apèndix amb nou poemes dispersos que no figuraven a l'edició de 1963.

2. J. Salvat-Papasseit, *Mots-propis i altres proses*, a cura de J. M. Sobré, Eds. 62, Barcelona 1975 («Antologia Catalana», 81). Abreujat: *Proses*.

3. J. Salvat-Papasseit, *Humo de fàbrica*, Galba Edicions, Barcelona 1977, amb una introducció («En torno a *Humo de fàbrica* y a Joan Salvat-Papasseit») de R. Salvat.

4. *Proses*, p. 83.

5. T. Garcés, *El maragallisme de Salvat-Papasseit*, dins *Sobre Salvat-Papasseit i altres escrits*, Barcelona 1972, pp. 63-70.

6. *Humo de fàbrica*, p. 69.

7. *Proses*, p. 46.

8. *Poesies*, pp. 288-89; *Poesies*², pp. 235-36.

9. *Humo de fàbrica*, pp. 43-48.

10. *Humo de fàbrica*, pp. 85-88.

11. *Poesies*, p. 175; *Poesies*², p. 81.

12. *Poesies*, p. 120; *Poesies*², p. 32.

13. *Poesies*, p. 173; *Poesies*², p. 79 (cfr. 121).

14. J. Pla, *El poeta Joan Salvat-Papasseit*, dins *Homenots*, Ed. Selecta, Barcelona 1962, pp. 45-86 (= *Obra Completa*, vol. XXIX, Destino, Barcelona 1975, pp. 319-357).
15. *Proses*, p. 81, nota.
16. *Proses*, pp. 99-100.
17. J. V. Foix, *Algunes consideracions sobre la literatura d'avantguarda*, «Rev. de Poesia», I, 2, març 1925, pp. 65-70.
18. *Poesies*, pp. 94 i 102; *Poesies*², pp. 8 i 16.
19. *Proses*, p. 83.
20. *Humo de fábrica* («Bella mañana de mayo»), pp. 85-88.
21. *Poesies*, p. 101; *Poesies*², p. 15.
22. *Poesies*, p. 105; *Poesies*², p. 22.
23. *Poesies*, p. 104; *Poesies*², p. 19.
24. *Poesies*, p. 113; *Poesies*², p. 27.
25. Cf. *Proses*, p. 80: «... els poetes mariden amb la lluna...»
26. *Proses*, p. 54.
27. *Poesies*, p. 127; *Poesies*², p. 39. A *Proses*, p. 41, «els homes mesquins i els filisteus» apedreguen Torres-Garcia.
28. *Humo de fábrica*, pp. 30 i 31.
29. *Poesies*, p. 139; *Poesies*², p. 49.
30. *Poesies*, p. 144; *Poesies*², p. 54.
31. *Poesies*, p. 143; *Poesies*², p. 53.
32. *Ibidem*.
33. *Poesies*, p. 144; *Poesies*², p. 54.
34. *Poesies*, p. 149; *Poesies*², p. 59.
35. *Proses*, p. 29.
36. Cf. *Proses*, p. 24 (XLI dels *Mots propis*).
37. *Proses*, p. 26.
38. *Proses*, p. 23.
39. *Poesies*, p. 147; *Poesies*², p. 57.
40. *Proses*, p. 21.
41. *Poesies*, p. 192; *Poesies*², p. 98.
42. *Poesies*, pp. 181-82; *Poesies*², pp. 87-88.
43. *Poesies*, p. 196; *Poesies*², p. 100.
44. *Proses*, p. 29.
45. *Poesies*, p. 236; *Poesies*², p. 146.
46. *Poesies*, p. 241; *Poesies*², p. 165.
47. *Poesies*, p. 259; *Poesies*², p. 205.
48. Cfr. («i sols un bes els pot fer presoners»; *Poesies*, p. 219; *Poesies*², p. 121; «feu del cor d'Ella / ma presó», *Poesies*, p. 285; *Poesies*², p. 232) *Poesies*, p. 229; *Poesies*², p. 133.
49. *Poesies*, p. 260; *Poesies*², p. 209.
50. *Poesies*, pp. 252-53; *Poesies*², pp. 191-92. Entre la poesia eròtica anterior de Salvat només hi és comparable el poema «Inici epitalàmic-film» (*Poesies*, p. 136; *Poesies*², p. 46), més esquemàtic i impersonal.

51. *Poesies*, pp. 291-92; *Poesies*², pp. 238-39.
52. *Poesies*, p. 256; *Poesies*², p. 200.
53. *Poesies*, p. 291; *Poesies*², p. 238.
54. *Poesies*, pp. 283-85; *Poesies*², pp. 230-32.
55. Compareu J. Molas, pròleg a *Poesies*², pp. XLIV ss. i R. Salvat, pròleg a *Humo de fàbrica*, p. XXX.
56. *Poesies*, pp. 294-95; *Poesies*², pp. 241-42.
57. *Poesies*, p. 179; *Poesies*², p. 85.
58. *Poesies*, pp. 118-19; *Poesies*², pp. 30-31.
59. *Poesies*, p. 247; *Poesies*², p. 177.
60. *Poesies*, p. 123; *Poesies*², p. 35.
61. *Proses*, p. 73.
62. *Poesies*, p. 195; *Poesies*², p. 99.
63. *Proses*, p. 50.
64. *Poesies*, p. 163; *Poesies*², p. 71.